

С. І. Хом'яченко,
кандидат юридичних наук, доцент

Н. Ф. Хоцяновська,
старший викладач

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АВІАТРАНСПОРТУ ЗА ДОГОВОРАМИ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Національний університет біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони, 15, 03041, Київ, Україна
Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: arturmark@ukr.net, hotsya@ukr.net

Мета: дослідження й аналіз окремих аспектів і проблем правового регулювання використання авіатранспорту за договорами мультимодальних перевезень в Україні. **Методи дослідження:** у роботі використано діалектичний метод пізнання, загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, структурно-функціональний, дедуктивний та порівняльно-правовий методи. **Результати:** узагальнені рекомендації щодо напрямку вдосконалення правового регулювання використання авіатранспорту за договорами мультимодальних перевезень в Україні. **Обговорення:** напрями вдосконалення правового регулювання використання авіатранспорту за договорами мультимодальних перевезень в Україні.

Ключові слова: мультимодальні перевезення; комбіновані перевезення; змішані перевезення; авіап перевезення; авіаційний транспорт; транспортна галузь.

Постановка проблеми та її актуальність. Зміцнення міжнародних відносин між Україною та іншими державами передбачає удосконалення транспортного сполучення, яке об'єднує ці держави. Авіаційний транспорт є важливим елементом сучасної української економіки, що забезпечує переміщення вантажів у будь-яку частину нашої держави і світу. Особливо гостро постає це питання в останні роки. Євроінтеграція висуває перед Україною нові виклики і нові стандарти, в тому числі в галузі державної політики, зокрема в сфері транспорту, яка є безумовною складовою ефективною ринковою економіки. Підвищення ефективності надання транспортних послуг стимулюватиме український експорт і сприятиме розвитку внутрішнього виробництва та торгівлі. Слід зауважити, що на сучасному етапі в Україні, такий спосіб організації доставки ван-

тажів знаходиться на початковій стадії і його активний розвиток гальмується через наявність певних проблем правового регулювання, усунення яких передбачає запровадження відповідних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням правового регулювання використання авіатранспорту за договорами мультимодальних перевезень приділили свою увагу такі вчені, як Т. О. Колянковська, С. Ю. Морозов, Е. М. Деркач, О. В. Карпєєв, В. В. Вітрянський, Н. О. Бутакова, В. А. Єгізаров, Г. Б. Астановський, В. Т. Смірнов, Н. М. Тютріна, М. Л. Шелухін та інші.

Незважаючи на те, що певні аспекти мультимодальних перевезень вантажів є предметом обговорення на сторінках наукових юридичних видань, але до теперішнього часу не існує жодного детального дослідження, в якому була б зроблена

спроба систематизувати наукові погляди стосовно сутності поняття «мультимодальні перевезення», а також особливостей становлення й розвитку правового регулювання комбінованих перевезень такого типу за участі авіаційного транспорту в Україні та шляхів вирішення існуючих проблем у цій сфері. Крім того, у переважній більшості дослідження відносно мультимодальних перевезень стосувалися не правового, а логістичного підходу до вивчення проблеми (наприклад, Підлісний П., Брайковська А.), передумов організації мультимодальних перевезень вантажів вітчизняними операторами на міжнародному ринку транспортних послуг (Соколова О.Є., Акімова Т.А., Сулима Л.О)[1], теоретичних основ організації та розвитку мультимодальних перевезень в Україні [2].

Дотепер не проводилося ґрунтовних досліджень правового регулювання мультимодальних перевезень з використанням авіатранспорту. У зв'язку з цим виникла об'єктивна необхідність в узагальненні та систематизації розрізнених досліджень мультимодальних перевезень у цій сфері.

Метою статті є дослідження й аналіз окремих аспектів і проблем правового регулювання використання авіатранспорту за договорами мультимодальних перевезень.

Виклад основного матеріалу. У перевезенні майже будь-якого вантажу, як правило, приймає участь декілька видів транспорту, в тому числі й авіаційний транспорт. Використання законодавства, що врегульовує прості види перевезень, за необхідності комбінованих перевезень значно сповільнює комунікацію між різними видами перевізників і безпосередньо саме перевезення товару. Саме тому, все більшого значення набуває наявність ефективного правового регулювання мультимодальних перевезень, особливо з використанням авіаційного транспорту. Під мультимодальними перевезеннями необхідно розуміти змішані перевезення за участі кількох видів транспорту на підставі одного договору та єдиного транспортного документу.

Основною перевагою таких договорів можна назвати швидкість виконання, порівняно з

використанням звичайних видів договорів. На сучасному етапі авіаційний транспорт може забезпечити найвищу швидкість перевезення, що є безумовною перевагою при транспортуванні термінових, швидкопсувних вантажів. Також, використання авіатранспорту значно прискорює міжнародну доставку товарів, адже товар підлягає перевірці перетинає тільки на кордоні держави-відправника і держави-отримувача. Ефективне використання авіаперевезень як частини мультимодальних перевезень здатне підвищити конкурентоспроможність України на міжнародному ринку.

Слід звернути увагу, що на даний момент в Україні існує диспропорція у обсягах перевезень авіатранспортом та іншими видами транспорту. В першу чергу це пов'язано з високою вартістю та недосконалістю правового регулювання мультимодальних перевезень з використанням авіатранспорту.

Національне законодавство України практично не врегульовує відносини мультимодальних перевезень. У цивільному та господарському кодексах врегулюванню змішаних перевезень присвячено по одній статті, які вже містять неузгоджені положення. Так згідно ч. 2 ст. 913 Цивільного кодексу відносини при прямому змішаному сполученні врегульовуються домовленістю між організаціями та підприємствами транспорту, що здійснюють таке перевезення [3].

У той же час, Господарський кодекс у ст. 312, визначаючи джерела врегулювання договорів змішаного перевезення, називає тільки Господарський кодекс, транспортні кодекси та статuti [4].

Відповідно до Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України відносини мультимодального перевезення базуються на поєднанні перевезень вантажу декількома видами транспорту за єдиним транспортним документом. Цим положенням обмежується правове регулювання дуже специфічних відносин перевезення. Отже, при здійсненні мультимодального перевезення з використанням авіатранспорту необхідно керуватися положеннями Повітряного кодексу України.

Аналіз Повітряного кодексу взагалі дозволяє стверджувати про відсутність норм, які врегульовують змішані або мультимодальні перевезення,

що значно ускладнює відносини мультимодальних перевезень із використанням авіатранспорту. Неврегульованими залишаються питання узгодження єдиного транспортного документу та розмежування відповідальності перевізників [5].

Укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом змусило Україну переглянути свою політику щодо розвитку транспортних відносин, зокрема звернути увагу на розвиток саме мультимодальних перевезень. На реалізацію положень зазначеної Угоди 30.05.2018 року Кабінет Міністрів схвалив «Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року» [6], прийняття якої спричинило втрату чинності попередньої Концепції до 2020 року. Одним із стратегічних напрямків розвитку транспортної політики визначено прискорення своєчасної доставки вантажів завдяки швидкісним видам транспорту. Ефективна організація роботи транспортно-дорожнього комплексу України згідно Національної стратегії вимагає ефективного поєднання потенціалу та можливостей усіх видів транспорту, в тому числі й авіаційного. Забезпечення розвитку мультимодальних транспортних технологій та інфраструктурних комплексів для забезпечення взаємодії різних видів транспорту визначено одним із шляхів розв'язання загальних проблем транспортної системи таких, як: низькій рівень розвитку мультимодальних перевезень; низька швидкість доставки вантажів «від дверей до дверей» та у визначений строк.

Згідно Національної Стратегії для вирішення цих та інших питань необхідно удосконалити нормативно-правову базу розвитку мультимодальних перевезень, а також забезпечити розвиток авіаційного транспорту та створити умови для сталого розвитку авіаційних перевезень. Для досягнення такого розвитку пропонуються такі заходи, як: лібералізація авіаційних перевезень; розбудова термінальних пасажирських та вантажних комплексів з мультимодальними технологіями; створення пасажирських та вантажно-логістичних інфраструктурних комплексів як складової частини мультимодальних кластерів із залізничним, авто-

мобільним, авіаційним та водним транспортом; а також спрощення формальностей під час здійснення міжнародних авіаційних перевезень вантажів через аеропорти України шляхом впровадження рекомендацій Європейської економічної комісії ООН щодо принципу «єдиного вікна» стосовно технологій та процедур контролю, розвитку державно-приватного партнерства у сфері спрощення процедур міжнародної торгівлі.

З метою забезпечення державної політики у сфері мультимодальних перевезень вантажів розроблено проект Закону України «Про мультимодальні перевезення» (далі – Проект) [7]. За допомогою цього Проекту планується забезпечити вдосконалення врегулювання організаційних та правових засад мультимодальних перевезень вантажів в Україні, а також державної підтримки мультимодальних перевезень [8].

Але вже на сьогодні шляхом громадського аналізу та обговорення цього Проекту було виявлено ряд неузгодженостей, проблем та прогалин у майбутньому Законі. Зокрема, невідповідність термінів, що вживаються у Проекті, міжнародній термінології, відсутність правового регулювання важливих питань, які виникають при мультимодальних перевезеннях, а деякі положення Проекту називають такими, що суперечать природі мультимодальних перевезень [9].

На наш погляд, зазначений Проект практично не містить спеціальних положень, які б урегулювали дуже специфічні відносини мультимодальних перевезень за участі авіаційного транспорту й сприяли їх розвитку. Так, хоча Повітряний кодекс і наведений у ст. 3 Проекту як основа законодавчого регулювання відносин мультимодального перевезення, але його чинна редакція не містить відповідних положень щодо врегулювання відносин мультимодального перевезення з використанням авіаційного транспорту. В той же час, згідно Прикінцевих положень планується внести зміни до цілої низки нормативних актів, що регулюють порядок перевезень вантажів різними видами транспорту. Втім внесення змін до Повітряного кодексу проектом не передбачається.

Водночас, мультимодальні перевезення з використанням авіатранспорту мають цілу низку особливостей, які потребують відповідного правового регулювання, зокрема в сфері порядку ук-

ладення договорів про такі перевезення та їх змісту. В першу чергу це стосується їх суб'єктного складу. За загальним правилом договір перевезення передбачає участь таких сторін як перевізник і відправник. При цьому отримати товар відправника може уповноважена відправником особа – вантажоодержувач. Відповідно, відправник, що є замовником послуг, безпосередньо контактує з перевізником. У договорі мультимодального перевезення відправник не вступає у безпосередні відносини з перевізником, адже договір укладається між відправником і оператором, який організовує перевезення одразу кількома видами транспорту. Саме оператор складає в інтересах відправника оптимальний маршрут перевезення вантажу та укладає необхідні договори безпосередньо з перевізниками. Отже, на відміну від договорів перевезення, що передбачають схему відносин відправник-перевізник, договори мультимодального перевезення реалізуються за схемою відправник-оператор-перевізник.

Також слід звернути увагу на положення ч. 1 ст. 98 Повітряного кодексу України, згідно якої договір повітряних перевезень укладається між авіаперевізником та вантажовідправником. Отже, Повітряний кодекс не передбачає можливості укладання контракту мультимодального перевезення з використанням авіатранспорту не з вантажовідправником, а з третьою стороною, тобто оператором [5].

Значні особливості, які потребують правового регулювання, мають договори мультимодального перевезення і в частині визначення умов перевезення, місця і часу завантаження і розвантаження. Так, на відміну від звичайних договорів, де обумовлюється транспорт, який буде здійснювати перевезення, кінцевий пункт призначення і орієнтовний час доставки вантажу, контракт мультимодального перевезення має містити детальний маршрут перевезення вантажу кількома видами транспорту із зазначенням конкретних термінальних комплексів, де буде проводитись переміщення вантажу з одного виду транспорту на інший. За участі в таких відносинах авіатранспорту необхідно створити специфічні термінальні комплекси,

власниками яких, згідно законодавства України, буде вже не оператор чи перевізник, а аеропорти.

Із зазначеного вище випливає ще одна особливість договорів мультимодальних перевезень з використанням авіатранспорту, яка потребує відповідного правового регулювання, а саме складність визначення меж відповідальності кожного з учасників таких відносин та момент її переходу. Детально врегулювати цю умову в самому договорі вбачається практично неможливим, як і зобов'язати учасників таких відносин добровільно нести таку відповідальність. Відсутність безпосереднього правового регулювання цього питання та чіткого розмежування відповідальності всіх учасників відносин мультимодального перевезення за участі авіатранспорту сповільнює поширення контрактів такого виду у практиці.

Отже, по суті, відносини мультимодальних перевезень із використанням авіатранспорту залишаються неврегульованими на законодавчому рівні та потребують удосконалення і реформування.

Висновки. В результаті проведених досліджень встановлено, що на сьогодні спостерігається гостра конкурентна боротьба між державами за домінування на світовому ринку надання транспортних послуг, де конкурентну перевагу дає швидкість, яка безпосередньо залежить від широкого використання авіаційного транспорту при мультимодальних перевезеннях. На сучасному етапі відсутнє ефективне правове регулювання даних відносин, а існуючі законопроекти не враховують специфічні властивості перевезень такого типу. В той же час використання авіатранспорту при мультимодальних перевезеннях є стратегічною необхідністю для України. Проведене дослідження дозволило встановити основні напрями модернізації правового регулювання використання авіаційного транспорту при мультимодальних перевезеннях, а саме уніфікація термінології, що використовується в законодавстві, з існуючими міжнародними стандартами, розробка та впровадження в законодавство України поняття мультимодальних перевезень та його дефініції, доповнення існуючого законодавства правовими нормами, які дозволять ефективно регулювати мультимодальні перевезення з використанням авіаційного транспорту щодо узгодження єдиного

транспортного документу, правового становища термінальних комплексів для відвантаження, правового статусу суб'єктного складу цих відносин, розмежування відповідальності учасників таких перевезень, а також багатьох інших питань, які потребують подальшого обговорення.

Література

1. Підлісний П., Брайковська А. Передумови організації мультимодальних перевезень вантажів вітчизняними операторами на міжнародному ринку транспортних послуг. *Економіст*. 2011. № 10. С. 64-67.
2. Соколова О.Є., Акімова Т.А., Сулима Л.О. Теоретичні основи організації та розвитку мультимодальних перевезень в Україні. *Економічний простір*. 2014. № 83. С. 91-103.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49. Ст. 536.
6. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2018 р. № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80>
7. Про мультимодальні перевезення: Проект Закону України. URL: <https://mtu.gov.ua/projects/176>
8. Щодо стану імплементації Угоди про асоціацію: роз'яснення Кабінету Міністрів України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shchodo-stanu-implementacii-ugodi-pro-asociaciyu.html>.

9. Результати громадського обговорення проекту Закону України «Про мультимодальні перевезення». URL: https://mtu.gov.ua/files/MML_table_public%20discussion.pdf

References

1. Pidlisnyj P., Brajkovs'ka A. Peredumovy organizacii' mul'tymodal'nyh perevezen' vantazhiv vitchyznjanyjmy operatoramy na mizhnarodnomu rynku transportnyh poslug. *Ekonomist*. 2011. № 10. S. 64-67.
2. Sokolova O.Je., Akimova T.A., Sulyma L.O. Teoretychni osnovy organizacii' ta rozvytku mul'tymodal'nyh perevezen' v Ukraini. *Ekonomichnyj prostir*. 2014. № 83. S. 91-103.
3. Cyvil'nyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 435-IV. *Oficijnyj visnyk Ukrainy*. 2003. № 11. St. 461.
4. Gospodars'kyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 436-IV. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy*. 2003. № 18. № 19-20, № 21-22. St. 144.
5. Povitryjnyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 trav. 2011 r. № 3393-VI. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy*. 2011. № 48-49. St. 536.
6. Nacional'na transportna strategija Ukrainy na period do 2030 roku: Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 trav. 2018 r. № 430-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80>
7. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro mul'tymodal'ni perevezennja». URL: <https://mtu.gov.ua/projects/176>
8. Shhodo stanu implementacii' Ugody pro asociaciju: roz'jasnennja Kabinetu Ministriv Ukrainy. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shhodo-stanu-implementacii-ugodi-pro-asociaciyu.html>.
9. Rezul'taty gromads'kogo obgovorennja proektu Zakonu Ukrainy «Pro mul'tymodal'ni perevezennja». URL: https://mtu.gov.ua/files/MML_table_public%20discussion.pdf

LEGAL REGULATION OF THE USE OF AIR TRANSPORT ACCORDING TO MULTIMODAL TRANSPORTATION AGREEMENTS: CERTAIN ASPECTS

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Heroyiv Oborony str., 15, 03041, Kyiv, Ukraine

National Aviation University

Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine

E-mails: arturmark@ukr.net, hotsya@ukr.net

Purpose: had research and had analyzed certain aspects and problems of legal regulation of the use of air transport according to multimodal transportation agreements in Ukraine. **Methods:** in the work had used the dialectical method of cognition, general scientific and special methods. In particular, structural-functional, deductive and comparative legal methods. **Results:** summarize recommendations regarding the direction of improving the legal regulation of the use of air transport according to multimodal transportation agreements in Ukraine. **Discussion:** directions for improving the legal regulation of the use of air transport according to multimodal transportation agreements in Ukraine.

Effective use of air transportation as part of multimodal transportation can increase Ukraine's competitiveness in the international market. However, in Ukraine, there is a disproportion in the volume of transportation by air and other modes of transport. The national legislation of Ukraine does not regulate the relations of multimodal transport practically, so it needs improvement and reform. This study analyzes existing legislation, draft laws and the results of their discussions. As a result, separate recommendations were made regarding the directions of development of legislation in the field of use of aviation transport according to multimodal transport agreements.

The main directions of modernization of the legal regulation of the use of aviation transport in multimodal transportations are: unification of terminology used in the legislation with existing international standards, development and introduction into the legislation of Ukraine of the concept of multimodal transportations and its definitions, addition of the existing legislation, transportation using air transport to agree on a single transport document, the legal status of the shipment terminal complexes, the legal status of the subject-matter of these relations, the division of responsibilities of the participants of such transportation, as well as many other issues that need further discussion.

Keywords: multimodal transportation; combined transportation; multimodal transportation; air transportation; air transport; transport industry.